

Panikkar: amor i diferència

Enguany és el desè aniversari de la mort de Raimon Panikkar (Barcelona 1918 - Tavertet, Osona, 2010). *Panikkar per Panikkar* (Barcelona: Fragmenta Editorial, 2018) és, com apunta el subtítol, «una antologia elaborada per l'autor» amb textos de diversa procedència. El llibre, profund i incisiu, seria, a més d'un testament intel·lectual, una defensa del pluralisme religiós i del seu diàleg. Aquest és, com diu l'autor repetidament, un problema actual urgent. Sembla com si Raimon Panikkar volgués bastir teòricament les condicions de possibilitat d'aital diàleg interreligiós.

Tot i que mutilarem el text, parlarem breument de tres qüestions molt relacionades i cabdals: del principi d'identitat o l'«ontonomia», de la necessitat del coneixement i de l'amor, i de la noció de pluralisme religiós.

Segons diu Panikkar: «El concepte de l'ontonomia, *nomos tou ontos*, que es refereix al *nomos* interior i constituti de cada ésser [...] ens mostra que la realitat és, en darrer terme, una polaritat no dualista i que, per tant, el millor per a cada ésser és la seva integració harmònica en el tot.» Segons ens ensenya l'autor, el principi d'identitat (més oriental) corregeix 'espiritualment' el principi de no contradicció (més occidental). Breument: en virtut del principi de no contradicció, semblaria que, si el cristianisme fos cert, el budisme, per exemple, hauria de ser fals. Però si afirmem (a partir del principi d'identitat: i és que la mística és positivitat i plenitud, i no negativitat) cada religió en si mateixa, sense contraposar-les dialècticament, afirmant merament la seva presència—o més ben dit, la seva copresència integrada—ens adonarem que hi ha un lloc per a cada una de les religions: cadascuna 'és' (en sentit fort). Es tracta d'una intuïció mística que implica una concepció del món integral (a-dualista) i que atorga plenitud i legitimitat espiri-

tual a cada una de les manifestacions del que és sagrat, pròpia d'una mentalitat integral i harmònica, i no competitiva.

A partir d'aquí, caldrà doncs conèixer les altres espiritualitats i religions. Ara bé, «coneixent-les» no n'hi ha prou; i és que la raó està viciada de dialèctica i cerca cada cop síntesis més globals i comprensives. Caldrà conèixer les altres espiritualitats i religions, però sobretot estimar-les; i és que l'amor manté (perquè estima!) la diversitat sense negar-la en síntesis cada cop més elevades. Només l'amor pot dir: ets diferent i, tanmateix, ets igual. L'amor «desactiva la dialèctica» i re-uneix en un mateix pla la diferència.

En resum, tant l'«ontonomia» com l'amor seran dos pilars fonamentals per a una bona convivència entre religions. I és que contra la 'pluralitat' (noció quantitativa) i la 'pluriformitat' (noció qualitativa), només el 'pluralisme' «va un pas més enllà del reconeixement de la diferència (*pluralitat*) i de la varietat (*pluriformitat*). El pluralisme té a veure amb la diversitat radical». Com veiem, doncs, les nocions de 'pluralisme' i de 'diversitat radical' transcendeixen moltes de les categories mentals occidentals. De fet, com reconeixia el mateix Panikkar, es pot ser 100 % cristià, 100 % budista i 100 % hindú. I és que cada religió és una manifestació incommensurable del que és sagrat. —*Xavier Semillas*

Lluís Duch, entre l'absolut i el relatiu

Sortida del laberint: Una trajectòria intel·lectual és el recull de les prestigioses Lliçons Ferrater Móra, organitzades per la Càtedra Ferrater Móra de la Universitat de Girona, que Lluís Duch impartí el 2017 i que ara publica Fragmenta Editorial (2018). Duch (Barcelona 1936 - Montserrat 2018) fou un antropòleg i teòleg català d'envergadura mundial, i també monjo de Montserrat.

El llibre és molt esclaridor de com el pensament tan genuí de l'autor s'anava trenant sincronitzadament amb els esdeveniments històrics que li tocà viure, així com també amb les lectures i les amistats, físiques o intel·lectuals, que anava teixint. Tracta temes centrals, com la coimplicació entre estructura-història, la 'logomítica' o l'home entès com a *homo loquens* i ésser ambigu.

Per estructura, Lluís Duch entén (seguint els conceptes purs kantians) les predeterminacions universals i comunes que ens constitueixen: «El simbòlic, el polític, el religiós, el lingüístic, el lúdic, etc. eren algunes d'aquestes estructures compartides universalment.» Tanmateix, «les estructures o predeterminacions són en si mateixes inaccessibles i indefinibles; les seves històries són exclusivament les històries de les seves determinacions» (només es donen empíricament: altra volta Kant). Aquestes estructures apareixen històricament, «és a dir, en relació amb les determinacions de cada individu i de cada grup humà». D'aquí se segueix que per a l'home no hi ha «cap possibilitat extracultural»: ningú no pot dir «nosaltres som la política, la llengua». Això, que potser podria semblar un joc conceptual tal vegada gratuït, és molt útil per a poder pensar i evitar les confusions entre el que és sagrat o diví i el que és polític o humà. És a dir, l'absolut (estructural) només pot comparèixer relativament, situat en cada present històric i social concret. El perill ens ve quan el concret té pretensions d'universalitat.

Altres qüestions són, així mateix, la 'logomítica' i l'*homo loquens*. En l'home es donen alhora el logos (o raó) i el mite, en què aquest «no es deixa percebre com una clara seqüència lingüística, sinó que existeix en forma de seqüència difusa, implícita, irreversible i creadora de sentit». La raó dona coherència al mite i el mite conté i emmarca la raó.

D'altra banda, l'home en tant que és *homo loquens* té la capacitat d'emparaular el món. Ara bé, com que no existeix 'la' llengua perfecta, el món emparaulat en la paraula hi apareix i a la vegada se n'escapa. A més, l'home és—ens ensenya Duch— un ésser en camí i inacabat, «per això atorgo a l'ambigüitat, que és un genuí principi d'inacabament, una posició central en el meu model antropològic». Per tant, l'home no té accés a una llengua perfecta— unívoca, absoluta i universal —, sinó que «som una conversa» (Duch, citant el poeta Hölderlin) perquè som finits. Per això mateix són necessàries les «estructures d'acollida» com la família o la societat. En conseqüència, la tradició, entesa com allò que se'ns lliura des del passat per a poder afrontar el futur, consistirà en un procés d'apropiació, de recreació i de traducció; de contextualització.

I és que el pensament del monjo català es podria interpretar com la coimplicació entre l'absolut i el relatiu, entre la totalitat i el fragment; i alhora com la humilitat de saber-se en terra de ningú, entre l'un i l'altre: en camí, sempre en camí. Finitis i anhelats d'infinít. Sense mai assolir-lo. —Xavier Semillas

Pere Casaldàliga: un poema

La nostra hora és el títol d'un poema del recentment traspasat Pere Casaldàliga. El poema, senzill en aparença, és profund i molt sentit. Consta de tres parts. La primera diu: «És tard | però és la nostra hora. | És tard | però és tot el temps que tenim a mà per a crear el futur.» La segona part fa així: «És tard | però som nosaltres | aquesta hora tardana.» I la tercera: «És tard | però serà de matinada | si hi insistim un xic.» *La nostra hora* expressa un compromís social amb el nostre present, el present de l'Amèrica del Sud i l'Amèrica Central. Es tracta de la realitat punyent dels assassinats, les tortures i les vexacions impunes i programades.

Però aquesta hora 'nostra' és també un 'nostre' pasqual, eucarístic, del martiri que els ha tocat viure. Jesús sembla caminar per sòl sud-americà. Aquesta terra ha esdevingut 'sòl litúrgic', re-presentació actual del Memorial.

«Som nosaltres aquesta hora tardana», diu. Fem tard, per tant. Ara bé, la pregunta clau és: esperem una matinada que ens ha d'advenir o 'som' nosaltres mateixos aquesta 'espera', talment es tractés d'un lllindar natural insalvable? És la pregunta per a les possibilitats efectives d'una salvació terrenal i de les capacitats pròpiament humanes.

«És de matinada si hi insistim»: hi ha una esperança real i positiva, sembla indicar-nos. No hi pot haver, per tant, ni evasions especulatives ni distraccions polítiques permeses. Cal insistir en la matinada, en l'adveniment de la nova aurora, del Regne del Senyor. Un món més just és possible. I això passa per situar-nos al costat del sofrent, com aquell qui combrega. Cal doncs insistir, actuar (praxi cristiana). Mal que s'hagi pogut acusar Pere Casaldàliga de marxista i, per tant, de reduir la salvació a mera praxi política. Però creiem que té més valor eucarístic (teologia a part) ajudar el sofrent i compartir les penes que pateix aquest, que no pas una litúrgia de porpra i ceptre, que ho mira tot des de dalt estant i que, d'altra banda, no sembla tampoc gaire evangèlica. I és que en el rostre de cada sofrent concret hi trobem el Rostre de Jesús. No hi ha drecceres possibles. —Xavier Semillas

Jérôme Fourquet

Des dels països de llengua catalana, França és una societat en què ens emmirallem sovint. En el volum de Jérôme Fourquet *L'archipel français: Naissance d'une nation multiple et divisée* (París: Seuil, 2019), basat en un bon feix de recerques sociològiques i antropològiques, cartografiades amb una claredat que és d'agrair, se'ns explica prou di-

dàcticament com França ha canviat radicalment. L'hexàgon en el temps de les armilles grogues ha deixat de ser una nació una i indivisible, estructurada entorn de referents culturals comuns i compartits. Les seves matrius, tant la catòlica com la republicana d'esquerres, s'han esvaït, i «*la nation française*» esdevé un arxipèlag d'illes (excel·lent metàfora) que s'ignoren les unes a les altres. Així les elits econòmiques gaudeixen de la seva vida en bombolles, ignorant com viu o malviu la resta de la societat, el catolicisme s'encongeix en reductes, i s'instaura, doncs, una societat multicultural on desapareixen els espais comuns, com il·lustra ben gràficament la diversificació espectacular dels noms de pila.

Si aquest esmicolament tan profund dels referents socials s'ha donat en una França amb una potentíssima escola pública unificadora, què deu passar als nostres països de llengua catalana, amb moltes més escaletes socials i identitàries? La crisi dels mecanismes de transmissió és clara. Les grans institucions socials integradores—la família, l'escola, el treball, els partits...— estan en declivi. Urgentment calen espais de fraternitat i estructures d'acollida que ja no es poden basar en homogeneïtats. En temps de pandèmia encara més. —Emili Boix

PUNTS DE VENDA

Trobareu *El Pregó* a les llibreries:

- **Claret** (Llúria, 5) de Barcelona
- **Geli** (Argenteria, 18) de Girona
- **La Puça** (La Vall, 18) d'Andorra la Vella
- **Màrquez** (Muralla Sant Llorenç, 2) de Mataró
- **Ramon Llull** (la Palma, 9) de Lleida
- **Santa Anna** (plaça de la Caserna, 9) de Granollers
- **La Capona** (Gasòmetre, 41-43) de Tarragona
- **La 2 de Viladrich** (Despuig, 22) de Tortosa